

NÉMETH BOGLÁRKA – PÉNTEK IMRE

VAGY VALAMI, VAGY MEGY VALAHOVA

Az aspektuskutatás pszicholingvisztikai eredményeiről

■ Az aspektualitás problémaköre egyike a legvitatottabb és a legváltozatosabb elméleti keretekben tárgyalt nyelvészeti témáknak. Vizsgálatainak hagyománya a szanszkrit grammatikusokig vezethető vissza, és napjainkig izgalmas területét képezi a grammatikai, szemantikai, pragmatikai és pszicholingvisztikai kutatásoknak. Elméletek sora igyekszik koherens magyarázatokat találni a terület problematikus jelenségeire úgy, hogy mindez összeegyeztethető legyen a rendkívül nagyfokú diverzitással, amely az egyes kategóriák különböző nyelvekbeli megvalósulását jellemzi. Jelen munka – a teljesség igénye nélkül – az aspektualitás elméleti kérdéseiről és annak pszicholingvisztikai eszközökkel (is) vizsgált jelenségeiről ad rövid áttekintést, hangsúlyozva a vizsgálatok alapján levonható, a nyelvtan működésére, valamint a percepcióra vonatkozó, általános relevanciájú következtetéseket.

A tanulmány szerkezete a következő: az első rész elméleti bevezetőül szolgál az aspektualitás mibenlétével, illetve a témakör legproblematisabb kérdéseivel kapcsolatban; a második rész néhány pszicholingvisztikai vizsgálat, kísérletsorozat elméleti hozadékait mutatja be, tehát a pusztán aspektuselméleti következtetéseken túlmutató, a nyelv működésének lényegére vonatkozó eredményeket vázolja fel.

**...a gyermekek már
hároméves kortól
kezdve képesek
az aspektuális
morfémában kódolt
információ
dekódolására és annak
összekapcsolására
a vizuális ingerek
időbeli struktúrájával.**

Az aspektualitás problematikus kérdései a hagyományos és elméleti nyelvészetben*

■ A címben idézett, viccből származó passzus az általunk tárgyalt aspektualitás meghatározásának nehézségét szándékszik érzékeltetni. Az aspektualitással kapcsolatos szakirodalom két alapvetően különböző jelenségkört ír le: a lexikálisan/szemantikailag kódolt ún. szituációs aspektusét és a grammatikai eszközökkel kódolt ún. nézőponti aspektusét. Az alábbiakban előbb az aspektust mint az igék, igés kifejezések által jelölt események inherens jegyhalmazát leíró Zeno Vendler munkájának fő állításait, majd a grammatikai eszközökkel kódolt aspektuális kategóriákat vizsgáló Bernard Comrie lényegi következtetéseit ismertetjük, végül a két szegmenst egy kétszintű aspektusmodell formájában megragadó Carlota Smith korszakalkotó munkájának eredményeit vázoljuk fel.

Zeno Vendler (1967) nyelvfilozófiai jellegű munkájában az arisztotelészi szituációs kategóriákat egy osztállyal kibővítve, árnyaltabbá téve négy csoportot különít el: állapotokat (pl. *szereit, tud* stb.), cselekvéseket (pl. *fut*), eredményeket (pl. *eléri a hegycsúcsot*) és teljesítményeket (pl. *rajzol egy kört*) jelölő kifejezéseket. (Arisztotelész az eseménytípusok három osztályát különíti el: az állapotokét, a cselekvéseket és a teljesítményeket és eredményeket összesítő *energeiák* kategóriáját – vö. Binnick 1991. 170–173.) Bár némiképp félrevezető lehet, hogy a nagy hatású munka kifejezésekről, illetve az egyes (angol) igék által implikált időszerkezeti sémákról beszél, nem nehéz belátni, hogy az említett kategóriák leginkább bizonyos szituációtípusokat jellemeznek, nem igeosztályokat. (Ezt hangsúlyozza Kiefer Ferenc is a Vendler-féle kategorizáció bizonyos hiányosságainak magyarázataként – vö. Kiefer 2006. 261.) Az pedig, hogy a szerző nyelvi kritériumokat vezet be a kategorizáció alapjaként, kétségtelenül nagy előrelépést jelent a különböző szemantikai osztályokba tartozó igék formális leírása számára, nem indokolja viszont, hogy a kategorizációt szigorúan igeosztályok/predikátumtípusok elkülönítésének tekintsük.

Az említett nyelvi (szemantikai) tesztek az egyes kategóriákba tartozó predikátumoknak bizonyos időmódosítókkal, aspektuális szerkezetekkel való kompatibilitására alapoznak. Az állapotigék például összeférhetetlenek a progresszív grammatikai aspektussal, illetve bármilyen progresszivitást kifejező szerkezettel, ennek megfelelően a progresszív aspektusú predikátumot feltételező kérdésekre alapértelmezés szerint nem válaszolhatunk állapot jelentésű igével, a fennmaradó három kategóriához tartozó igealakkal viszont igen, vö.:

- (1) a. What are you doing? 'Mit csinálsz (éppen)?'
 b. I am running/writing/working. '(Épp) futok/írok/dolgozom.'
 c. *I am knowing/loving [something]. '(Épp) tudok/szeretek (valamit).'
 (Vendler 1967. 99.)

A fenti (1a)-ra adott válaszként tehát az (1b) által képviselt típus megfelelőnek minősül, az (1c) pedig egyértelműen rosszul formált. Ezzel a teszttel elkülöníthető az állapotot jelölő predikátumok osztálya a többi kategóriába tartozókéval.

Egy másik, hasonló kritériumegyüttes szolgál a határpontos és a határpont nélküli események, tehát a teljesítmények és eredmények osztályának a cselekvések kategóriájától való elkülönítésére. Ennek eszköze az egyes igék – a magyar szakirodalomban *alatt* és *át/keresztül* névutós időmódosítók formájában megjelenő – határpontos és határpont nélküli időmódosítókkal való kompatibilitásának tesztelése:

- (2) a. For how long did he push the cart? 'Mennyi időn keresztül tolt a kocsit?'
He was pushing it for half an hour. 'Fél órán keresztül tolt a kocsit.'
- b. #How long did it take to push the cart? 'Mennyi idő alatt tolt a kocsit?'
#He did it in half an hour. 'Fél óra alatt tolt a kocsit.'
- c. How long did it take to draw the circle? 'Mennyi idő alatt rajzolta (meg) a kört?'
He did it in twenty seconds. 'Húsz másodperc alatt rajzolt (meg) egy kört.'
- d. #For how long did he draw the circle? 'Mennyi időn keresztül rajzolta (meg) a kört?'
#He was drawing it for twenty seconds. 'Húsz másodpercen keresztül rajzolt (meg) egy kört.'

(Vendler 1967. 100–101.)

Ezzel összefüggésben Vendler kiemel egy másik jelentős különbséget a határpontos és határpont nélküli események között: a (2a)-ban szereplőhöz hasonló, határpont nélküli eseményekről elmondható, hogy időtartamuk minden részintervalluma jellemezhető az adott esemény fennállásával, ezzel szemben a (2c) által példázott eseménnytípusra nem igaz ugyanez. Ha tehát valaki fél órán át futott/tolt a kocsit, elmondható, hogy ennek a félórás időintervallumnak bármely kiragadott részintervallumára igaz, hogy az illető személy futott/tolt a kocsit, abban az esetben viszont, ha valaki fél óra alatt futott egy mérföldet, vagy húsz másodperc alatt rajzolt egy kört, nem mondható el, hogy ennek a félórás/húsz másodperces időintervallumnak bármely részintervallumára igaz, hogy az illető személy futott egy mérföldet/rajzolt egy kört. Ennek oka, hogy a határpont nélküli események homogén természetűek, a határpontosak viszont komplexek, tehát különböző fázisokból tevődnek össze, és csak is ezeknek a hiánytalan megvalósulása jelentheti az adott esemény megtörténtét. A határpont nélküli eseményeknek ezt a sajátosságát a későbbi aspektusirodalom részintervallum-kritériumnak is nevezi.

Meg kell említenünk az egyetlen időpillanatot jelölő időmódosítókkal való kompatibilitás tesztjét is, amelyet Vendler a progresszív aspektust alapértelmezésben nem megengedő két kategória (az állapotok és az eredmények) elkülönítésének egyik eszközeként jelöl meg. Az állapotok kategóriájához tartozó szituációkat kifejező predikátumok csak hosszabb intervallumot jelölő időmódosítókkal jellemezhetők, pontszerűekkel pedig nem, az eredménypredikátumok viszont ezzel ellentétes mintát követnek:

- (3) a. At what time did you reach the top? 'Mikor érted el a tetőt/hegycsúcsot?'
At noon sharp. 'Pont délben.'
- b. #I reached the top/spotted the plane for five minutes.
'Öt percen keresztül elértem a tetőt/észrevettem a repülőt.'
- c. I loved her for three years. 'Három évig szerettem őt.'
- d. #I loved her at noon sharp. 'Pont délben szerettem őt.'

(Vendler 1967. 102–103.)

Az itt bemutatott osztályozás és a felsorolt kritériumok, illetve ezek továbbfejlesztése – bár eredetileg nem egy aspektológiai munka keretében fogalmazódtak meg – fontos részét, gyakran kiinduló alapját képezik a későbbi aspektuselméleteknek.

Az aspektusirodalom másik klasszikusának számító Comrie (1976) az aspektust az igék által kifejezett események belső időszerkezetével hozza összefüggésbe, elhatárolva azt az eseményen kívüli időt jelölő igeidők kategóriájától. Definíciója szerint az igeidők az esemény idejét mindig egy másik időponthoz viszonyítják (általában a beszéd idejéhez), az aspektus, illetve a különböző aspektuális kategóriák viszont az

esemény belső időszerkezetének szemléleti módját jelölik. Az aspektus eszerint az események szemléleti módja, tehát nem eleve kódolt szemantikai jegye az ezeket jelölő predikátumoknak. A legfőbb e mellett szóló érv az, hogy ugyanarra a történésre önellentmondás nélkül utalhatunk különböző aspektuális formákat használva (vö. Comrie 1976. 3–5).

Comrie hangsúlyozza, hogy az *aspektus* kifejezés használata korántsem egységes a szakirodalomban, hiszen utalhat a lehetséges szemantikai oppozíciókra, viszont gyakran korlátozódik kizárólag a grammatikalizált kategóriákra. Ahogy bizonyos nyelvekben nincs grammatikai eszköze az időjelölésnek, ugyanúgy megfigyelhető, hogy egyes nyelvekben nincs grammatikalizálódott eszköz bizonyos aspektuális oppozíciók, kategóriák kifejezésére. Az aspektusjelölés grammatikalizált formája törtenhet a morfológia szintjén (pl. a spanyol perfektív és imperfektív igealakok esetében) vagy a szintaxis szintjén, perifrasztikus kifejezések használatával (pl. az angol progresszív szerkezetek esetében).

A két fő kategória a perfektív és imperfektív aspektus, szembenállásuk lényege pedig Comrie szerint a következő: a perfektív aspektus funkciója, hogy egységes egészként ábrázolja az eseményt, nem mondva el semmit annak belső szakaszairól, szerkezeti felépítéséről, ezzel szemben az imperfektív aspektus belső nézőpontból ábrázolja az ige által kifejezett eseményt (vö. Comrie 1976. 16, 24.). Ez az aspektuális oppozíció a következő, különböző nyelveken megadott példa segítségével szemléltethető:

- (4) John was reading when I entered.
Ivan čital, kogda ja vošel.
Jean lisait quand j'entrai.
Juan leía cuando entré.
Gianni leggeva quando entrai.
'János (épp) olvasott, mikor bementem.'
(Comrie 1976. 3.)

A (4) alatti mondatok első felében szereplő imperfektív alakú predikátumok (*was reading/èital/lisait/leía/leggeva*) a meghatározás szerint belülről (annak folyamatában) láttatják az olvasás eseményét, láthatóvá téve annak belső szerkezetét, a mondatok második felében szereplő perfektív alakok (*entered/vošel/entrai/entré/entrai*) viszont egészében ábrázolják a bemenés eseményét, tekintet nélkül annak belső szerkezetére.

Az egyes aspektuális kategóriák leírásakor Comrie nagy hangsúlyt fektet a hagyományos aspektusirodalom téves értelmezéseinek bemutatására, azoknak tisztázására és magyarázatára. A leggyakoribb téves értelmezések között szerepel, hogy a perfektív alakok használata rövid, az imperfektívéké pedig hosszú időtartamú eseményekre utal, illetve hogy a perfektivitás terminativitást, tehát az adott cselekvés befejeztét implicálja. (Ez a félreértelmezés a magyar aspektusirodalomban is jelen van, annál is inkább, mivel a *perfektív* terminus szinonimájaként itt a *befejezett aspektus* kifejezés is használatos.) Az előbbi kapcsán a fentebb már említett sajátosság szolgálatja a legfőbb ellenérvet: amint azt (5a–b) is mutatja, ugyanarra a megtörtént eseményre perfektív és imperfektív alakok használatával is referálhatunk, ebből pedig az is következik, hogy általában véve hosszú időtartamú eseményt is ábrázolhatunk perfektív szemlélettel (vö. [5c–d]), illetve rövid időtartamú eseményt is ábrázolhatunk imperfektív szemlélettel (vö. [5e–f]):

- (5) a. He read that book. '(El)olvasta azt a könyvet [perf.].'
b. He was reading that book. '(Épp) azt a könyvet olvasta [imperf.].'

- c. Il régna trente ans. 'Harminc évig uralkodott [perf.]'
 d. Il régnaît trente ans. 'Harminc évig (harminc éven át) uralkodott [imperf.]'
 e. John wrote a number on the paper. 'János egy számot írt a papírra [perf.]'
 f. John was writing a number on the paper.
 'János (épp) egy számot írt a papírra [imperf.]'

(vö. Comrie 1976. 17.)

A perfektivitás és terminativitás gyakori azonosítása kapcsán Comrie kiemeli, hogy míg az utóbbi kifejezetten az esemény befejeztére való utalás eszköze, az előbbi nem helyez hangsúlyt az ábrázolt esemény egyik fázisára sem, tehát a befejezésre sem, hanem inkább egészében láttatja azt, és – bár a perfektív alakok az esetek nagy részében valóban a terminativitás jelentéselemével társulnak – nem indokolt a perfektivitás definíciójába bevonni ezt a jegyet is.

Utolsóként Smith (1991) aspektuselméletét mutatjuk be részletesebben. Ebben egyaránt szerepet kapnak a vendleri eseménnytípusok és a Comrie által is meghatározott aspektuális kategóriák, hiszen ebben az elméletben az aspektus, illetve az aspektuális jelentés definíció szerint az e két komponensre vonatkozó információból tevődik össze. A mondatok tartalmazzak tehát az eseménnytípusra és a nézőpontra vonatkozó információkat is, melyeket Smith egymástól függetlennek tételez. Az eseménnytípológia szegmensét a szerző szituációs aspektusnak (*situation aspect*), a szemléletmódot pedig nézőponti aspektusnak (*viewpoint aspect*) nevezi, ezeknek mi-
benléte pedig az alább idézett példákkal szemléltethető:

- (6) a. Mary walked to school. 'Mari iskolába ment.'
 b. Mary was walking to school. 'Mari épp ment az iskolába.'
 c. Mary walked in the park. 'Mari sétált a parkban.'

(Smith 1991. 5.)

E három példamondatra is érvényes az az általános megállapítás, hogy a szituációs aspektust az ige és annak argumentumai, a nézőponti aspektust pedig leggyakrabban valamilyen grammatikai elem jelöli (vö. Smith 1991. 8.). Ebből az is következik, hogy az aspektust eleve mondatszintű kategóriának kell tekintenünk, amit Smith az olyan mondatpárok eltérő aspektusával indokol, mint (6a) és (6c). Szituációs aspektus tekintetében (6a–b) természetes végponttal rendelkező eseményeket ír le, mindkettő a teljesítmények (*accomplishments*) osztályába sorolható, (6c) viszont természetes végpont nélküli eseményt ábrázol, és a cselekvések (*activities*) osztályába tartozik; nézőponti aspektus tekintetében pedig (6a) és (6c) tartoznak azonos kategóriába, hiszen mindkettő totális nézőpontból ábrázolja az adott eseményt, ezzel ellentétben (6b) részleges nézőpontból ábrázol.

A szituációs aspektus kiválasztása bizonyos jegyek szerint kategorizált, sematizálható szituációtípusok alapján történik, tehát – a lehetséges konceptualizációs különbségeket leszámítva – konvencionálisan adottnak tekinthető, az öt fő kategória pedig a következő: állapotok (pl. *tud spanyolul*; *boldog* stb.), cselekvések (pl. *fut*; *almát eszik* stb.), teljesítmények (pl. *tönkreteszi a gépet*; *iszik egy pohár vizet* stb.), szemelfaktív események (pl. *köhint*; *koppán* stb.) és eredmények (pl. *eléri a hegycsúcsot*; *felismeri a jegyellenőrt* stb.). Látható tehát, hogy ebben az osztályozásban a vendleri négy szituációs típus mellé bekerült a szemelfaktív, tehát pillanatnyi események kategóriája is.

A nézőponti aspektus kiválasztása ezzel szemben kevésbé kötött, hiszen annak függvénye, hogy a beszélő mennyit kíván láttatni az ábrázolt eseményből. Emiatt

Smith a nézőponti aspektust találóan egy fényképezőgép lencséjéhez hasonlítja, mivel ezek az aspektuális kategóriák abban különböznek, hogy az esemény egészére vagy annak csak egy részére fókuszálnak. A megközelítésmód bizonyos mértékben összeegyeztethető Comrie aspektusdefiníciójával is, viszont jelentős kategóriális eltéréseket fedezhetünk fel a kettő között. Ennek a szegmensnek a fő aspektuális kategóriái a perfektív, imperfektív és a semleges nézőpont.

Smith a következőképpen összegzi a szituációs jegyek mentén felvett értékek szerinti elkülönülést, rávilágítva ezzel az egyes eseménytípusok közötti hasonlóságokra és különbségekre is (vö. Smith 1991. 30.):

(7)

Szituáció	Statikus	Duratív	Telikus
Állapot	+	+	-
Cselekvés	-	+	-
Teljesítmény	-	+	+
Szemelfaktív	-	-	-
Eredmény	-	-	+

A statikusság jegye alapján az eseménytípusok két kategóriája különíthető el: az állapotok (*states*), amelyek [+Statikus] jeggyel rendelkeznek, és az események (*events*), amelyek [-Statikus] jeggyel rendelkeznek, tehát dinamikusság, változás jellemző rájuk, és általában agentivitást implikálnak. A durativitás az események időtartamára vonatkozó kritérium: a [+Duratív] jegyű események bizonyos, több pontból álló időintervallumot feltételeznek, a [-Duratív] jegyűek pedig pillanatnyi (vagy akként konceptualizált) történéseket jelölnek. A telikusság jegye az események végpontjára vonatkozik: a [+Telikus] jegyű események célra irányulnak, így egy természetes végponttal rendelkeznek, amelynek elérésekor valamilyen állapotváltozás történik, a [-Telikus] jegyű, azaz atelikus szituációk végpontja viszont tetszőleges, tehát nem irányulnak célra (vö. Smith 1991. 29–30.).

Smith az aspektust kompozicionális kategóriaként tárgyalja, kiemelve, hogy az ige központi szerepet tölt be a különböző aspektuális kategóriák jelölésében, vannak azonban egyéb elemek, amelyek alakíthatják, felülírhatják az igei konstelláció aspektuális értékét, mint például az ige NP argumentumai, adjunktumai. Az elmélet szerint az egyszerű igei konstelláció rendelkezik egy bizonyos alapértelmezés szerinti aspektuális értékkel, amelyből NP-k, prepozíciók, adverbiumok, affixumok vagy egyéb elemek hozzáadásával származtatott vagy elmozdított fókuszú aspektuális kategóriákat képezhetünk. Mindezekhez az elemekhez aspektuális értékek rendelődnek a lexikonban: minden ige rendelkezik valamilyen inherens aspektuális értékkel, amely azáltal állapítható meg, hogy az milyen aspektuális jegyekkel járul hozzá egy maximálisan egyszerű mondat aspektuális kategóriájának meghatározásához. Az igék alapvető jegyei a fentebb felsorolt [\pm Telikus], [\pm Statikus] és [\pm Duratív] jegyek.

Az aspektualitás a pszicholingvisztikában

nem csoda, hogy a kérdéskör újabban egyre nagyobb érdeklődésnek örvend a pszicholingvisztikával foglalkozók körében is. Az eddigi vizsgálatok nagyrészt az aspektuális információ percepciójával kapcsolatos jelenségekre koncentrálnak gyermek- és felnőttnyelvi kontextusban egyaránt.

Az efféle kutatások egyik iránya arra keresi a választ, hogy a nyelvfejlődés során a gyermekek mikor válnak képessé a temporális információ dekódolására grammatikai aspektusból. Zhou, Crain és Zhan (2014) mandarin anyanyelvű felnőttek, valamint három-, négy- és ötéves gyermekek szemmozgását regisztrálták mondatok hallgatása közben. A vizsgálati személyeknek az volt a feladata, hogy a képernyőn megjelenő két kép közül arra figyeljenek, amelyikre a mondat vonatkozik. Annak érdekében, hogy a gyermekek számára vonzó legyen a feladat, azt az instrukciót kapták, hogy figyeljenek arra a képre, amiről „Breki, a béka” mesél. A béka a képek megjelenése előtt meg is jelent a képernyőn.

A szerzők arra voltak kíváncsiak, hogy a mandarin kínai *-le* perfektíváló morféma, valamint a *-zhe* imperfektíváló morféma alapján milyen kortól kezdve vagyunk képesek a temporalitásra vonatkozó információ dekódolására. A kísérleti próbák mindegyikében az alanyok egy mondatot hallottak, amely tartalmazta az aspektuális morfémák egyikét, a képernyőn pedig megjelent két kép, az egyik egy befejezett, a másik egy folyamatban lévő eseményt ábrázolt. A mondat elhangzásának kezdetétől regisztrálni kezdték, hogy melyik képet figyeli a vizsgálati személy. A felnőtteknél és a gyermekeknél egyaránt az aspektuális morféma elhangzása az aspektuális megformáltságnak megfelelő képre való fókuszálást facilitálta, és a facilitáló hatás már a hároméves gyermekeknél is közvetlenül az aspektuális morféma elhangzása után megjelent. Mindez meggyőző bizonyítéka annak, hogy a gyermekek már hároméves kortól kezdve képesek az aspektuális morfémában kódolt információ dekódolására és annak összekapcsolására a vizuális ingerek időbeli struktúrájával.

Hasonló érdeklődési körű, magyar nyelvű vizsgálati személyekkel végzett kísérletről számol be Pléh Csaba is. A magyar igeikötőhasználat egyik sajátossága, hogy a perfektivitásra/telikusságra vonatkozó információon kívül az igeikötők nagy része megőrizte irányjelölő funkcióját is. A Pléh (1992) által leírt vizsgálat következtetése, hogy a gyermekek már hároméves kortól képesek nemcsak irányjelölő funkcióval, hanem aspektuális funkcióval produkálni, tehát a perfektivitas jelölésére is használni az igeikötőket.

A kutatásoknak egy másik iránya az aspektus és a mentális reprezentációk kapcsolatát vizsgálja. A nyelvi támpontok komplex rendszere különböző eszközök által valósítja meg a narratívák gazdag időbeli struktúráját. Ezek közé tartozik a lexikális aspektus, a grammatikai aspektus és az eseményeket kifejező predikátumok inherens szemantikája. A narratívákban párhuzamos idősíkok futhatnak, a leírt eseményeknek változó időtartama lehet, és nem folyamatos szekvenciákban követik egymást. Becker, Ferretti és Madden-Lombardi (2013) pontosan azt vizsgálták, hogy a lexikális aspektus, a grammatikai aspektus és az események hosszúsága hogyan korlátozza az események hozzáférhetőségét a narratívák megértésében. A kiváltott potenciálok módszerével megvizsgálták az N400 komponens amplitúdóváltozását történetek olvasása közben. Az N400 komponens kiváltója és amplitúdójának meghatározója a szemantikai szabályok megsértése (és a megsértés súlyossága). A vizsgálati személyek olyan céleseményekről olvastak, amelyek hol rendelkeztek inherens végponttal, tehát teljesítmények voltak, hol pedig nem rendelkeztek inherens végponttal, tehát folyamatok voltak. Az eseményeket kifejező predikátumok továbbá hol imperfektívek, hol pedig perfektívek voltak grammatikai aspektus szempontjából. Egy köztes mondat egy hosszú vagy egy rövid időt igénybe vevő eseményt írt le, mielőtt a célesemény visszatért volna a történetbe. A célesemény

visszatérése nagy amplitúdójú N400-at váltott ki a perfektív versus imperfektív teljesítményekre, de ez csak a rövid időtartamú köztes esemény esetében jelent meg.

Az eredmények alapján úgy tűnik, hogy a lexikális aspektus korlátozza a grammatikai aspektus feldolgozását, mivel a teljesítmény egy végpont felé közelít, míg a folyamatnak nincs természetes végpontja. Az N400 nem változott sem a grammatikai aspektus függvényében, sem a köztes esemény időtartamának függvényében folyamat aspektus esetén. Az eredményekből jól látható, hogy a különböző nyelvi támpontok hogyan játszanak közre a narratívák megértésében, és hogy ezeknek az elszigetelt vizsgálata mellett szükség van az egymásra gyakorolt hatások vizsgálatára is.

A nyelvi feldolgozásban az agynak nemcsak a perceptuális területei aktiválódnak, hanem a motoros területek is. Például kézmozgások leírásának feldolgozásakor a kézmozgásokért felelős területek is aktiválódnak. Bergen és Wheeler (2010) azt vizsgálta meg, hogy a grammatikai aspektus képes-e modulálni ezt az aktivációt. Feltételezésük az volt, hogy egy bizonyos irányú kézmozgásról egy mondat (pl. *Kihúzza a fiókot*) mentális szimulációt eredményez, amely facilitálja az ugyanazon irányú kézmozgás végrehajtását. A szerzőknek sikerült kimutatniuk, hogy ez a hatás megjelenik progresszív aspektus esetén, és eltűnik perfektív aspektus esetén. Vagyis az aspektus képes módosítani a mondatrepresentáció agyi vetületeit.

Talán az egyik legérdekesebb vizsgálat a mozgás észlelésére tett nyelvi hatással foglalkozott. A vizsgálatot, amelyet Flecken, Athanasopoulos, Kuipers és Thierry (2015) végeztek, az teszi különlegessé, hogy a vizsgálat folyamán nyelvi hatást vizsgáltak anélkül, hogy a vizsgálati személyek mondatokat hallottak vagy olvastak volna. Kísérletükben német és angol anyanyelvűeket hasonlítottak össze. A kísérleti személyek a képernyőn egy pontot láttak, amely egy útvonalat írt le, majd elért egy végpontba (egy geometriai alakzatba). Az angol aspektusrendszer kategóriái egyszerűen irányítják a figyelmet a mozgás pályájára és végpontjára, a németben ezzel szemben, mivel nincs kiépült grammatikai aspektusrendszer, a predikátumok a mozgás végpontjára terelik a figyelmet. Miután a pont megállt a képernyőn, megjelent egy kirajzolt pálya és a pálya végét jelölő mértani alakzat. A szerzők arra voltak kíváncsiak, hogy ha a végpont alakzata más, vagy ha a pálya alakja más, mint amit a pont leírt, az milyen mértékű meglepetést vált ki a kísérleti személyek körében. A meglepetést a kiváltott potenciálok módszerével vizsgálták, és azt tapasztalták, hogy a német anyanyelvűeknél magasabb P3 amplitúdót mértek a célalakzat inkongruenciája esetén, mint a pálya alakjának inkongruenciája esetén. Angol anyanyelvűeknél nem jelent meg ugyanez a különbség. Ez arra enged következtetni, hogy az aspektus még a mozgáspercepciót is befolyásolja.

Összegzés

■ Tanulmányunkban rövid áttekintést nyújtottunk az aspektualitás jelenségkörének problematikus kérdéseiről, külön hangsúlyt fektetve a pszicholingvisztikai eszközökkel (is) vizsgált problémákra és az ezek vizsgálata alapján levonható általános következtetésekre. Egy aspektuselméleti bevezető részt követően néhány pszicholingvisztikai vizsgálat, kísérletsorozat módszereit és elméleti következtetéseit mutatunk be. A bemutatott vizsgálatok rávilágítanak a nyelvvelsajátítás „aspektuális mozzanatának” korai megjelenésére, a grammatikai és lexikális aspektus interakcióira, illetve az aspektualitás és mozgáspercepció szoros kapcsolatára. Ezek a kutatási eredmények választ adnak bizonyos kérdésekre, ugyanakkor új kutatási területeket körvonalaznak.

- Becker, R. B. – Ferretti, T. R. – Madden-Lombardi, C. J.: *Grammatical and lexical aspect constrains the availability of events in situation models*. *Cognition* 2013. 129. 2. 212–20.
- Bergen, B. – Wheeler, K.: *Grammatical aspect and mental simulation*. *Brain & Language* 2010. 112. 150–158.
- Binnick, Robert: *Time and the Verb. A Guide to Tense and Aspect*. Oxford University Press, Oxford, 1991.
- Comrie, Bernard: *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. CUP, Cambridge, 1976.
- Flecken, M. – Athanasopoulos, P. – Kuipers, J.R. – Thierry, G.: *On the road to somewhere: brain potentials reflect language effects on motion event perception*. *Cognition* 2015. 141. 41–51.
- Kiefer Ferenc: *Aspektus és akcióminőség – különös tekintettel a magyar nyelvre*. Akadémiai Kiadó, Bp., 2006.
- Németh Boglárka *Az aspektus a magyar nyelvben – különös tekintettel a statikusságra*. Tinta Kiadó, Bp., 2012.
- Pléh Csaba *Verbal prefixes in Hungarian children*. In: István Kenesei – Csaba Pléh (eds.): *Approaches to Hungarian 4: The structure of Hungarian*. JATE, Szeged, 1992. 269–281.
- Smith, Carlota: *The Parameter of Aspect*. Kluwer, Dordrecht, 1991.
- Vendler, Zeno: *Verbs and Times*. In: Uó: *Linguistics in Philosophy*. Cornell University Press, Ithaca/New York, 1967. 97–121.
- Zhou, P. – Crain, S. – Zhan, L.: *Grammatical aspect and event recognition in children's online sentence comprehension*. *Cognition* 2014. 133. 262–276.

